

سینمای مستند، سینمای دیگر

گی گوتیه

ترجمه‌ی نادر تکمیل همایون

انتشارات ماتیکان

سینمای مستند، این گونه‌ی سینمایی ارزشمند که حتی تحول آن به شکلی نیز به سبب ماهیت، اهداف و کارکردهای متنوع آن به میزان زیادی به رویدادهای مهم جهانی و منطقه‌ای قرن بیستم دارد. سینمای مستند به سینمای بی‌داستان یا سینمای غیرداستانی نیز شهرت دارد. امروزه در تاریخ سینما و حتی بسیاری از شاخه‌های علوم اجتماعی و انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

سینمای مستند به عنوان مغز سینمای داستانی، پایه و اساس تمام گونه‌های سینمایی را تغذیه می‌کند. مترجم، سینمای مستند را حافظ وجدان یک ملت، حافظ تاریخ یک کشور و نشانگر سلامت فکری جامعه معرفی می‌کند. سلامت فکر، آزادی و استقلال زیربنای سینمای مستند را شکل می‌دهد.

سینمای مستند، سینمای دیگر در واقع بخش نخست از کتاب قطوری است که در دانشکده‌های فرانسه از سال ۱۹۹۵ به بعد به عنوان کتاب مرجع تدریس می‌شود.

مقدمه‌ی کتاب، تفاوت کتاب حاضر با کتاب‌های مشابه را در نگرش و رویکرد ویژه‌ی مؤلف به سیر تحولات سینمای مستند و همچنین تعریفی که از این گونه‌ی سینمایی ارائه می‌دهد، دانسته است. سینمای مستند در حکم لابراتوار سینما در معنای مطلق کلمه، به طور مدام در ارتباطی تنگاتنگ با تحولات فنی و تکنولوژیک بوده است و تلاش کرده است تا انسان را در نزدیک شدن به جوهره‌ی ناب واقعیت و حقیقت یاری رساند. بار عمده‌ی تلاش در این مسیر، با راهکارهای فنی میسر شده ناطق شدن سینما، رنگین شدن تصاویر، ظهور وسائل سبک برای ضبط و ثبت ریزترین حوادث و جزئیات، و ظهور سینمای دیجیتال و امکانات فوق‌العاده‌ای است که پیش روی همه گذاشته و باعث شده اسباب سینما از تملک مشت‌فان سالار خارج و جنبه‌ی مردم‌سالار این هنر تقویت شود.

کتاب حاضر، تاریخ سینمای مستند را از همین زاویه بررسی کرده است، به مطالعه سیر حوادث و تحولات سینما، نه در بستر خود سینما که از بستر تحولات اجتماعی، فرهنگی و فنی آن که نخست بر سینمای مستند تأثیر می‌گذارد و سپس اثرات آن را بر پیکره‌ی سینمای داستانی می‌بینیم.

سینمای مستند، سینمای دیگر بر آن است تا زنجیره و مراحل مختلف ساخته شدن یک فیلم مستند را مورد بررسی قرار دهد. برای این کار ابتدا طرح مورد نظر معرفی (فیلم‌نامه‌ای که در کار نیست و فقط با متنی فرضی روبه‌رو می‌شویم). آن‌گاه مرحله‌ی فیلم‌برداری (که مستندساز اصالت و ویژگی‌های خودش را ارائه می‌دهد). مرحله‌ی تدوین (بازگشت به دنیای واقعی سینما) و در نهایت مرحله‌ی نمایش و بهره‌برداری (وقتی تماشاگر رتبه‌ی واقعی فیلم را برمی‌گزیند). اما در این کار مؤلف لازم دیده است نگاهی گذرا به سیر تحولی سینمای مستند داشته باشد. نگاه گذرا، از آن رو که هنوز کسی دست به نگارش تاریخ سینمای مستند نزده است. کتاب‌های تاریخ سینما چندان علاقه و توجهی به این سینما ندارند، شاید به این دلیل که این سینما در اقلیت قرار دارد.

زندگی آن گونه که هست... و آن گونه که روایت می‌شود، بررسی دوره‌ای تاریخ سینمای مستند ۱۹۰۰-۱۸۷۰، ۱۹۳۰-۱۹۰۰ سلطه‌ی تصویر، ۱۹۶۰-۱۹۳۰ در جست‌وجوی گفتار انقلاب نیمه‌تمام سینمای ناطق، ۱۹۹۰-۱۹۶۰ گفتار سر صحنه، فصول پنج‌گانه‌ای کتاب را به خود اختصاص داده‌اند.